

Норуот ытыктыыр уола

Саха норуотугар кинигник биллибит уонна диринг ытыктабылы ылбыт саха чулуу уола Илья Егорович Винокуров баай хамначчыттан партия Саха уобаластаабы комитетын бастагы секретарыгар тийи үүмүтэ, баай ис хоһоонноох ологу олорбута, партияга уонна норуотка бэринилээхтик үлэлээһин үтүө холобурун көрдөрбүтэ.

1906 сыл тохсунньу 1 күнүгэр Илья Егорович Винокуров төрөөбүтэ 90 сылын туолар. Кини бэйэтин оҕо эрдэбинээри эрдээх олобун туһунан 1957 сыллаахха маһык суруйбута:

«Миниги кытта төрөппүт адалаах ийэм 1911 сылга диэри олорбуттара, кинилэр Нам оройуонун Куһаҥан Ыл нэһилиэгин бааһынайдарга этилэр... Абам өлбүтүн кэниэ ийэм икки хараҥа суох буолбута, онон икки-үс сыл иһигэр хаһаайыстыбабыт дүөһа букатын эстибитэ. Үһүө буолан (балтыбынаан уонна хараҥа суох ийэбиннэн) аймахтарбыт көрүүлэригэр-истинилэригэр киирбиппит. Илинтэн-илингэ үтүөх-батаах сылдыбыппыт. Онон мин тулааһах буолан сорго-муһага үөскээбитим. 1911 сылтан 1920 сылга диэри бэйэм улууспар, онтон Ленка төрдүгэр балыктааһыҥа, Новосибирскай арыыларга кыылы бултааһыҥа батараактык сылдыбытым. Сыччах, 1920 сылтан ыла общественнай үлэбэ «кыттар» буолбутум. Оскуола чугас буолан 1904 сыллаахха үөрэххэ киирбиптим. Пансионга олорон итиннэ 4 сыл үөрэммитим. Салгыы үөрэнэр кыах суоҕа. Өр сылларга батараактык сылдьан оскуолаҕа үөрэннэ дуомнаабыппын барытын таһыччы умнан кэбиспитим. Кэники үлэбэ тардыллан баран, 1921 сылтан ыла араас курстарга үөрэнэн хаттаан ааҕар, суруйар буолбутум».

Дьэ итиник этэ Илья Егорович оҕо уонна эдэр эрдэбинээри олоҕо.

Илья Егорович хоту сылдьан 1920 сыллаах саас, кулун тутар ыйга, бултаабыт түүлээгин эргитэн бородуукта, саа сэбэ булуна Казачьеба кэлэр. Онон кини Верховянской Советын инструктордарын көрсөр уонна кинилэртэн Колчак былааһа Сибиргэ уонна Саха сиригэр сууллубутун, Советскай былаас олохтоммутун билэр. Илья Егорович Винокуров 1920 сыллаахха, Намга, төрөөбүт сиригэр, Куһаҥан Ыл нэһилиэгэр эргиллэн кэлэр. Кини кэлээт батараак актыбын быһытынан тьа хаһаайыстыбатын рабочайдарын союһугар чилиэнинэн киирэр, ревком үлэтигэр активнайдык кыттар. Сир үлэлэһини депутаттанан, баайлар бурдуктарын учуоттуур комиссия председателинэн үлэлиир. Итинтэн ыла көлөһүннээччилэр хараҥа батталарын этинэн-хаанынан билбит буолан, бэйэтин кылааскабай балаһыаньатын дирингик өйдөөн, Саха сиригэр Советскай былааһы олохтоһунга активнайдык үлэлээн испитэ.

1921 сыл тохсунньуга Волревком уураабынан кинини

Якутскай куоракка икки ыйлаах советскай-партийнай курска командировкалыыллар. Курсу үөрэнэн бүтэрэн баран Якутскайга Губревком инструкторынан үлэлиир. 1921 сыл кулун тутарга Губревком партийнай ячойката И. Е. Винокуровы партия чилиэнингэр кандидатынан, 1921 сыл алтынньыга партия чилиэнинэн ылар. 1921 сыл күһүнүттэн Нам улуугар Куһаҥан Ыл нэһилиэгин ревкомун председателинэн уонна итиннэ сэрэ Нам райпотребобществотын бырабылдьаньатын чилиэнинэн үлэлиир. Итиннэ сылдьан Губком, Губревком уонна Волревком көмөлөрүнэн, Советскай былаас революционнай дьаһалларын — сир реформатын ытыһы, дьадаҥылар комитеттарын тэрийини, производственнык хомуйууну, Совет быыбарын атаарыһы ситиһилээхтик олоххо киллэрбитэ.

Империалистар көрүлээһиннэринэн 1921—1922 сыллардаахха Саха сирин араас улуустарыгар, Советскай былааһы утары үрүг баандалар суоһаабыттара, И. Е. Винокуров көңүл өттүнэн тэриллит Нам кыһыл партизанскай этэрээтин байыһынан киирэн илинтигэр саа тутан Советскай былааһы хорсундук көмүскэспитэ. Кини Тулагыга, Киллэмгэ буолбут хабараан кыргыһыларга кыттыбыта. Үрүг баанда үлүртүлүбүтүн кэниэ Намга Советскай былааһы чөлүгэр түһэри болумуочунайын солбуйааччынан үлэлиир.

Советскай былааһы чөлүгэр түһэри кылгас кэмнээх эйэлээх олоҕо эмнэ кэһиллэр. Саҥа тэриллит Саха автономнай республикатыгар Пепеляев генерал сэринэн түһэр. Бу кэмнэргэ оройуоннарга Саха национальнай революционнай добровольческай этэрээттэрэ (Якнацревдот) тэриллиттэрэ. Бойобуой опьттаах И. Е. Винокуров Намга кыһыл этэрээт командирьнан аһанан Пепеляев бандатын урусхаллааһыны тэрийсиптэ. Пепеляев авантюрист үлүртүлүбүтүн кэниэ Нам кыһыл этэрээтэ тарбаттылыбыта. Ити кэниттэн И. Е. Винокуров советскай-партийнай үлэһиттэр курстарыгар үөрэнэн баран, Нам улуунун исполкомун председателинэн үлэлээбитэ.

1924 сыл бэс ыйыгар РК(б)П Саха уобаластаабы комитетын дьаһалынан И. Е. Винокуров ИДБНК боломуочунайынан аһанар уонна Булуҥ уокуругар Советскай былааһы олохтуур. 1924 сыл бүтүүтэ уокурук Советтарын маһнайгы съезди кинини Булуҥ уокуругун Советын исполкомун председателинэн талар. Кини салаататынан Булуҥга Ст. Новгородов уонна Ф. Михайлов баандалара үлүртүлүлэр. ити кэниттэн үрүг баанда тобохторун эһэн Куһууру босхолууллар.

1926 сыллаахха күһүн БСК(б)П Саха уобаластаабы комитет И. Е. Винокуровы партия КК иһинэн аһыллыбыт уезтар партийнай үлэһиттэрин 9 ыйлаах курсугар ытар. Курсу бү-

тэрэн баран 1927 сылтан 1929 сыл бүтүөр диэри БСК(б)П Булуҥ уокуругунаабы комитетын секретарьнан үлэлиир.

Дьэ ити үөһэ этиллибит курдук, Илья Егорович Винокуров 1924—1929 сылларга Булуҥга бастаан окрисполком председателинэн, кэники партия окружкомун секретарьнан үлэлээн, ити үһүк хотугу сиргэ Советскай былаас политикатын олоххо киллэрингэ, олохтоох нэһилиэнньэ ойун-саһаатын советскай суолга киллэрингэ элбэх күһүн-сатыһын биэрбитэ.

Булуҥтан тахсан баран 1935 сыллаахха дылы Саха АССР КСК инструкторынан, МТС директорунаан, Саха АССР сирин оҕоһуутун народнай комиссарнаатыгар управленис начальнигынан үлэлээбитэ.

1935—1936 сыллардаахха И. Е. Винокуров Москваҕа үрдүк советскай тутуу курсугар үөрэнэр. Курсу бүтэрэн баран 1937—1938 сыллардаахха Булуҥ райсоветын исполкомун председателинэн, онтон БСК(б)П райкомун бастагы секретарьнан үлэлээбитэ. Кини 1938 сыллаахха Үгүлээт уокуругуттан САСР Верховнай Советын депутатынан быыбардаммыта. 1938 сылга алтынньытан 1939 сыл алтынньыга диэри Саха АССР доруобуйатын харыстабылын наркомунан үлэлиир. Ити үлэлиир кэмигэр Илья Егорович республика нэһилиэнньэтин олобун-дьаһабын дирингик билэрин уонна улахан тэрийэр дьобурдаабын көрдөрбүтэ. 1939 сыл алтынньытан 1943 сыл бэс ыйыгар диэри Саха АССР Совнаркомун солбуйааччы председателинэн үлэлиир. Кини ити дуоһунаһыгар олорон республика культурнай тутуутун боппуруостарын, норуот үөрэбин, доруобуйа харыстабылын, литература уонна искусство салааларын салайбыта.

1942 сыл кулун тутарга буолбут Саха сирин оҕоруулаах күүстэрин үөрэтин уонна сайыннары туһунан боппуруоска ССРС Наукаларын Академиятын бастагы конференциятыгар И. Е. Винокуров делегация баһылыгынан сылдыбыта. Конференция сыала Саха сиригэр кинэ геологическай чинчийэр үлэни ытан, сир аһыһаабы баайы сыаналааһын уонна кинини түргэнник туһага таһаарар суолларын буларга этэ. 1943 сылтан 1946 сылга диэри Илья Егорович Винокуров Саха АССР Министрдерин Советын председателинэн үлэлээбитэ.

Сэриҥ ыар сылларыгар Саха сирин үлэһиттэрэ фроһига көмөлөрүн тэрийингэ, республика промышленноһа уонна тыатын хаһаайыстыбата сайдытыгар кини улахан үтүнээбэ бэлэтинэр.

1946 сылтан 1951 сылга диэри И. Е. Винокуров ССКП Саха уобаластаабы комитетын бастагы секретарьнан үлэлиир. Кини туох баар күһүн уонна дьобурун партийнай, советскай, хаһаайыстыбаннай кадрдары итингэ биэртэ. Үгүстүк ра-

бочайдар, колхозтаахтар, интеллигенция предствителлэрин көрсөрө, истигиник көрсөтөрө.

Республика экономикага, культурата сайдытыгар кэккү бөдөҥ дьаһалы олоххо киллэрбитэ ыйыллар.

Илья Егорович Винокуров дьон туһугар истиг кыһамныһабын, кини быһытынан бэйэтэ боростуойун, үлэбэ орус, дьобурдаабын уонна принципиальнайын кинини үчүгэйдик билэр дьон бэйэлэрин ахтыларыгар суруйаллар.

Кини бэйэтэ үлэлээбит, олорбут олобун бу курдук кылгастык суруйан турардаах: «Үлэлээбит кэмим үстатын тухары кыах тийэринэн үлэһит уонна партийнай маассаны кытта кинэ сибээһи тутуһан, өйөһөн сылдыбын тус бэйэм улахан дьолбунаан ааҕабын». Ол иһин кинини бар-дьон дирингик ытыктыыр, таптыыр, аҕа оҕостоллоро.

И. Е. Винокуров ССКП уобаластаабы уонна куораттаабы комитетын састаабыгар хаста да быыбардаммыта. ССРС иккис уонна үһүс ыгырыһаах Верховнай Советын депутата, ССРС үһүс ыгырыһаах Верховнай Советын Союһун Советыгар атын дойдудардаабы дьаһаларга комиссия чилиэнэ.

И. Е. Винокуров 1952 сыллаахха сымыйа буруйдааһыҥа түбэһэр уонна олобун тинэх сылларыгар диэри хаһаайыстыбаннай үлэбэ үлэлиир. Тохсунньу 4 күнүгэр 1957 сыллаахха өлбүтэ.

Партия уобаластаабы комитетын бюрота И. Е. Винокуровы, кини үтүө аата сыһа хараардыллыбытын дакаастаан, кини чиеһин чөлүгэр түһэрбитэ.

Кини уустук олобун суола бүтүнүүтэ — Ленин төрүттээбит партиятын дьаһалатыгар муһура суох бэринилээх, бэйэтин олобун, сыратын барытын норуотка сулууспалааһыҥа биэрбит халбаһаабаат коммунист суола буолар.

И. Е. Винокуров Советскай былааска үлэһит маассаны түмүүгэ, биһиги дойдуга социализмы тутар иһин охсуһууга, ленинскэй национальнай политикаһы олоххо киллэрингэ, нуучча уонна саха норуоттарын догоруууларын бөбөргөтүүгэ туох баар кыаһынан айымнылаахтык үлэлээбитэ.

И. Е. Винокуров партияга уонна норуотка сулууспалааһынын Советскай правительство урдүктүк сыаналаабыта. Кини Ленин, Аҕа дойду сэриитин иккис степеннээх, Үлэ Кыһыл Знамятын орденнарынан, «1941—1945 с.с. Аҕа дойду Улуу сэриитигэр килбэһиннээх үлэтин иһин», «Москва 800 сыла» медалларынан наҕараадалаабыта. Эдэр көлүөкө революция саллаата Илья Егорович Винокуров курдук хорсун, чиеһинэй, сэмэй, диринг өйдөөх, көнө сүрэхтээх буоларга мэлдьи үөрэнэрэ наада.

Р. КУТУКОВ,
Намнаабы история уонна этнография музейын үлэһитэ.